

УДК 378.1:004.738.52

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.3/31.214135>**Андрій КРИЖАНОВСЬКИЙ,***orcid.org/0000-0001-9226-9012*

кандидат медичних наук,

асистент кафедри ортопедичної стоматології

Дніпропетровської медичної академії Міністерства охорони здоров'я України

(Дніпро, Україна) *Andrei.kr@i.ua*

ВИКОРИСТАННЯ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У статті розглядається сутність використання соціальних мереж у навчальному процесі вищого навчального закладу. Висвітлені поняття «соціальна мережа» й «освітні технології». Завдяки ґрунтовному аналізу наукової літератури виокремлені типи соціальних мереж. Зазначено список освітніх та наукових соціальних мереж для розширеного доступу до освітніх ресурсів, які створюють умови для мобільності здобувачів та викладачів, покращення якості освіти та формування єдиного освітнього простору. Соціальні мережі надають можливість викладачам та здобувачам виступати активними творцями своїх інформаційних контентів, стимулювати обмін знаннями між професійними учасниками наукового й освітнього процесів.

Охарактеризовано контенту наукових мереж Scientific Network та Scipeople, де можна створювати свій профіль, публікувати свої тези та статті.

Визначено види освітніх технологій і наведено приклади форм навчальних занять, як-от традиційні та технології проблемного навчання. Під інноваційними методами у вищій освіті розуміються методи, які засновані на використанні сучасних досягнень науки й інформаційних технологій. Наголошено на тому, що інноваційні методи передбачають застосування активного навчання, як-от інтерактивні методи навчання, проблемне навчання, дослідницькі, тренінгові форми, модульно-рейтингові тощо.

Автором визначено дидактичні матеріали для різних видів навчального процесу. Зазначено, що методологічною основою створення освітніх і науково-освітніх соціальних мереж є ідеологія управління знаннями в інформаційному суспільстві. Акцентується, що корпоративний портал – це програмне забезпечення для реалізації концепції «усе в одному місці через єдиний інтерфейс користувача». Доцільним є визначення того, що соціальні мережі є однією з нетрадиційних освітніх технологій.

Ключові слова: освітні технології, соціальні мережі, здобувачі, навчальний процес, освітні та наукові мережі, освітній портал.

Andrey KRYZHANOVSKY,*orcid.org/0000-0001-9226-9012*

Doctor of Philosophy,

Assistant at the Department of Prosthetic Dentistry

Dnipropetrovsk Medical Academy of the Ministry of Health of Ukraine

(Dnipro, Ukraine) *Andrei.kr@i.ua*

USE OF SOCIAL NETWORKS IN EDUCATIONAL PROCESS OF HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS

The article considers the essence of using social networks in the educational process of higher educational institutions. The concepts of “social network” and “educational technology” are highlighted. Thanks to a thorough analysis of the scientific literature, types of social networks are defined. The list of educational and scientific social networks for increased access to educational resources is specified, that create conditions for the mobility of applicants and lecturers, improve the quality of education and the formation of a single educational space. Social networks provide an opportunity for lecturers and applicants to be active creators of their information contents, to stimulate the exchange of knowledge between professional participants in scientific and educational processes.

Described the contents of scientific networks Scientific Network and Scipeople where you can create your own profile and publish your thesis and articles.

The types of educational technologies are determined and examples of training session forms such as traditional and technologies of problem-based teaching are given. Innovative methods in higher education are understood as methods based on the use of modern achievements of science and information technology. It is noted that innovative methods involve the use of active teaching methods such as interactive teaching methods, problem-based teaching, research, training forms, module-rating and etc.

The author defines didactic materials for various types of educational process. It is noted that the methodological basis of creating educational and scientific-educational social networks is the ideology of knowledge management in the information society. It is emphasized that the corporate portal is the Internet software server for implementing the concept of "all in one place through a single user interface". It is appropriate to determine that social networks are one of the non-traditional educational technologies.

Key words: educational technologies, social networks, applicants, educational process, educational and scientific networks, educational portal.

Постановка проблеми. Нині термін «інтернет» уживається на позначення не тільки комп'ютерної, а й соціальної спрямованості. Міжнародна комп'ютерна мережа стала новим засобом масової інформації (далі – ЗМІ), загальнодоступним засобом масової комунікації, майданчиком економічних і політичних операцій, місцем проведення дозвілля і навіть релігійних дій. Інтернет проник практично в усі сфери суспільства. Він інтегрований у сучасні технології надання послуг, економіку, державні органи, а надзвичайно актуальним є питання застосування соціальних мереж в освіті. Глобальна мережа сама стає ресурсом і соціальним інформаційним середовищем, у рамках якої вирішуються, серед іншого, і нові педагогічні завдання, реалізуються нові форми навчальної діяльності, які неможливо уявити і здійснити поза Мережею.

Зі зростанням популярності соціальних мереж серед молоді з'являються можливості використовувати інтерес до соціальних мереж у навчальних цілях у вищих навчальних закладах, тому що соціальні мережі передбачають кардинально інший тип комунікації. Вони можуть використовуватися як один із видів дистанційного навчання або ж як один із засобів традиційного навчання. Тому соціальні мережі набувають все більшої значущості в житті сучасного суспільства (Гаркуша, 2019: 43).

Аналіз досліджень. Вивченню проблеми використання соціальних мереж, інтернет-комунікацій приділяють свою увагу такі провідні вітчизняні та закордонні науковці (Арестова, 2010), як: Д. Іванов, Т. Келер, Дж. Семпсі, О. Філатова, В. Фріндте, Т. Шуберт; проблеми використання вебспільнот у дистанційній освіті розглядали Р. Голощук, А. Хуторський; у статтях А. Алкінда Тейлора та інших аналізується навчальна діяльність в ігровій формі; цифрові ігри (Токарева та ін., 2018), К. Салена, Е. Цимермана.

Проте, незважаючи на значну кількість публікацій із проблематики інтернету, соціальних мереж, маловисвітленим питанням залишається використання соціальних мереж для навчального процесу у вищих навчальних закладах (далі – ВНЗ).

Мета статті – розкриття питання та визначення сутності використання соціальних мереж

у навчальному процесі ВНЗ на основі теоретичного аналізу доробків науковців.

Виклад основного матеріалу. Термін «соціальна мережа» походить від метафори «соціальна тканина» («павутина відносин»), що вживалася соціальними філософами XIX–XX ст. (Г. Спенсер, Дж. Морено, А. Радкліф-Браун) (Константинов, 2015: 110). Сам термін «соціальні мережі» увів англійський антрополог Джон Барнс у 1954 р. в дослідженні взаємозв'язків між людьми за допомогою соціограм. У 1970-ті рр. сформувався комплекс соціологічних і математичних методів досліджень, які становлять науковий фундамент сучасного аналізу соціальних мереж (social network analysis, SNA).

У широкому сенсі слова соціальна мережа – це сайт, створений із метою пошуку, знайомств та спілкування людей.

Розрізняють чотири типи соціальних мереж (Лаврентьева, 2014):

– по-перше, це професійні соціальні мережі, які створювалися для шукачів та роботодавців, система рекомендацій, репутації та прозорості кар'єрного досвіду в дії (linkedin.com, moikrug.ua, pro2.com);

– по-друге, це блог-мережі (Livejournal.com, liveinternet.ru, blogspot.com);

– по-третє, це сайти знайомств (mambo.ua та loveplanet.ua);

– по-четверте, це сайти для пошуку людей, які вчилися в одній школі або ВНЗ (facebook.com).

Останнім часом стали з'являтися освітні та наукові соціальні мережі: <https://googoodoo.com> – вбудовані навчальні модулі; <https://y-monitora.com> – українська вільна і незалежна соціальна мережа, яка надає зручні та зрозумілі інструменти для знайомства, спілкування, розваг, самоосвіти, організації груп спільних інтересів і захоплень тощо; <https://hurtom.com> – портал для обміну матеріалами українською мовою; <https://pablik.in/> – перша українська мережа для учнів та студентів; <http://nature.web.ru/> – наукова мережа Scientific Network; <http://scipeople.ru/> – наукова мережа; <https://socionet.ru/> – онлайнова наукова інфраструктура; <http://dnevnik.com/> – шкільна соціальна мережа тощо (джерело: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>).

Інформаційна система «Наукова мережа / Scientific Network» створена для полегшення доступу населення до наукової, науково-популярної та освітньої інформації. Дана соціальна мережа являє собою єдину базу розділів та сервісів: анотації книжок, анонси конференцій, біографії вчених, дипломні роботи, дисертації, завдання, календар подій, книги, коментарі, курси лекцій, наукові статті, новини, оглядові статті, популярні замітки, популярні статті, реферати, словникові статті, таблиці, тези, облікові картки, фотографії. Контент Scientific Network, як бачимо, створений авторами та модераторами проекту, тому він досить добре організований, структурований, містить велику кількість інформації.

Даний вид соціальних мереж можна схарактеризувати як відкритий портал, що стимулює обмін знаннями між професійними учасниками наукового й освітнього процесів.

База знань Scireople створюється учасниками проекту: кожен зареєстрований користувач створює свій профіль та публікує свої статті, тези. Мережа являє собою суперблог, який створюється під час обміну знаннями між професійними учасниками науково-освітнього процесу.

Отже, соціальні мережі сьогодні використовуються переважно для обміну інформацією між професіоналами, ученими. Інша їхня роль полягає у створенні знань, отриманні колективного знання. Для виконання цієї ролі наукові й освітні мережі повинні мати дискусійний майданчик (наприклад, форуми, деревовидні коментарі тощо), необхідно передбачити оперативну систему сповіщень (розсилка).

З метою формування та розвитку професійних навичок здобувачів вищого навчального закладу в навчальному процесі передбачається використання активних та інтерактивних форм проведення занять у поєднанні з позааудиторною роботою. У рамках навчальних курсів повинні бути передбачені зустрічі із представниками українських та закордонних компаній, освітніх установ, наукових, державних і громадських організацій, майстер-класи експертів і фахівців. Питома вага занять, що проводяться в інтерактивних формах, визначається головною метою програми, особливістю контингенту здобувачів та змістом конкретних дисциплін (Рыжаков, 2015).

Невдовзі традиційну класно-урочну систему навчання можуть витіснити *освітні технології*. *Освітня технологія* (технологія у сфері освіти) – це сукупність науково та практично обґрунтованих методів та інструментів для досягнення запланованих результатів у галузі освіти. Застосування кон-

кретних освітніх технологій у навчальному процесі визначається специфікою навчальної діяльності, її інформаційно-ресурсної основи та видів навчальної роботи.

Варто зазначити, що освітні технології – сукупність організаційних форм, педагогічних методів, засобів, а також соціально-психологічних, матеріально-технічних ресурсів освітнього процесу, які створюють комфортну й адекватну цілям виховання та навчання освітнє середовище, що сприяє формуванню всіма або більшістю здобувачів необхідних компетенцій та досягнення запланованих результатів освіти.

Зокрема, освітня технологія пов'язана із процесом постановки та реалізації заданих освітніх цілей, досягнення яких гарантується незалежно від майстерності педагогів та забезпечується всім арсеналом психолого-педагогічних, управлінських і технічних засобів, методів, форм.

У результаті проведеного аналізу наукових джерел можна визначити види освітніх технологій (Олифер, 2010):

1. *Традиційні освітні технології* – орієнтуються на організацію освітнього процесу, яка передбачає пряму трансляцію знань від викладача до здобувача (переважно на основі пояснювально-ілюстративних методів навчання). Навчальна діяльність студента в таких умовах зазвичай має репродуктивний характер.

Наведемо приклади форм навчальних занять із використанням традиційних технологій:

– *інформаційна лекція* – послідовний виклад матеріалу в дисциплінарній логіці, здійснюваний переважно вербальними засобами (монолог викладача);

– *семинар* – евристична бесіда викладача та студентів, обговорення заздалегідь підготовлених повідомлень, проєктів з кожного питання плану заняття з єдиним для всіх переліком рекомендованої обов'язкової та додаткової літератури;

– *практичне заняття* – заняття, присвячене освоєнню конкретних умінь та навичок щодо запропонованого алгоритму;

– *лабораторна робота* – організація навчальної роботи з реальними матеріальними й інформаційними об'єктами, експериментальна робота з аналоговими моделями реальних об'єктів.

2. *Технології проблемного навчання* – організація освітнього процесу, яка передбачає постановку проблемних питань, створення навчальних проблемних ситуацій для стимулювання активної пізнавальної діяльності студентів.

Приклади форм навчальних занять з використанням технологій проблемного навчання:

– *проблемна лекція* – виклад матеріалу, що передбачає постановку проблемних та дискусійних питань, висвітлення різних наукових підходів, авторські коментарі, пов'язані з різними моделями інтерпретації досліджуваного матеріалу;

– *лекція «удвох» (бінарна лекція)* – виклад матеріалу у формі діалогічного спілкування двох викладачів (наприклад, реконструкція діалогу представників різних наукових шкіл, «ученого», «практика» й ін.);

– *практичне заняття у формі практикуму* – організація навчальної роботи, спрямована на виконання комплексного навчально-пізнавального завдання, що вимагає від студента застосування як науково-теоретичних знань, так і практичних навичок;

– *практичне заняття на основі кейс-методу* («метод кейсів», «кейс-стаді») – навчання в контексті модельованої ситуації, що відтворює реальні умови наукової, виробничої, громадської діяльності.

Під інноваційними методами у вищій освіті маються на увазі методи, засновані на використанні сучасних досягнень науки й інформаційних технологій в освіті. Вони спрямовані на підвищення якості підготовки шляхом розвитку у здобувачів творчих здібностей та самостійності. Передбачають застосування інформаційних освітніх технологій, а також навчально-методичних матеріалів, що відповідають сучасному світовому рівню, у процесі викладання дисципліни (Олифер, 2010):

– використання мультимедійних підручників, електронних версій ексклюзивних курсів у викладанні дисципліни;

– використання медіаресурсів, енциклопедій, електронних бібліотек та інтернету;

– проведення електронних презентацій рефератів, курсових та випускних кваліфікаційних робіт;

– проведення занять у режимі відеоконференцзв'язку;

– вирішення юридичних, економічних (інших) завдань із застосуванням довідкових систем «Гарант», «Консультант +»;

– консультування здобувачів із використанням електронної пошти;

– використання програмно-педагогічних тестових завдань для перевірки знань студентів тощо.

Крім того, інноваційні методи також передбачають застосування методів активного навчання:

– інтерактивні методи навчання: метод кейсів, метод проєктів;

– методи проблемного навчання, вирішення ситуативних завдань;

– дослідницькі методи;

– тренінгові форми;

– проведення ділових та рольових ігор, круглих столів на базі сучасних інформаційних технологій;

– модульно-рейтингові технології організації навчального процесу й ін.

Також у число дидактичних матеріалів, використовуваних для різних видів навчального процесу, можуть входити (Рыжаков, 2015):

– *збірник задач*. Містить завдання й опис методів їх розв'язання в обсязі пройденого курсу. Зазвичай усі теми, за якими запропоновані завдання, забезпечені короткими теоретичними відомостями. Наводяться варіанти типових завдань для самостійного вирішення студентами. Велике число завдань дозволяє використовувати даний вид навчального видання на практичних заняттях, для виконання контрольних робіт, а також для самостійного вивчення;

– *збірник вправ*. Містить вправи та методичні рекомендації щодо застосування теоретичного матеріалу у процесі виконання вправ в обсязі певного курсу;

– *збірник іноземних текстів*. Містить іноземні тексти для вивчення іноземної мови з урахуванням специфіки основної освітньої програми вищої професійної освіти;

– *практикум*. Містить практичні завдання і вправи;

– *збірник тестів*. Містить набір тестів, що дозволяють оцінити рівень залишкових знань студентів із конкретних дисциплін;

– *хрестоматія*. Містить офіційні, наукові, літературно-художні, історичні й інші твори або уривки з них, які є об'єктом вивчення навчальної дисципліни, доповнює і розширює знання учнів;

– *атлас*. Альбом, що містить зображення різних об'єктів (карти, креслення, малюнки тощо), служить для навчальних і практичних цілей;

– *навчальний наочний посібник*. Навчальне видання образотворчих матеріалів у допомогу викладачеві і студентам, що вивчають відповідну дисципліну;

– *робочий зошит*. Навчальний посібник, який містить особливий дидактичний матеріал, що сприяє самостійній роботі здобувача з освоєння навчальної дисципліни.

Для організації навчального процесу використовують як традиційні освітні технології, так і нетрадиційні освітні можливості соціальних мереж.

На нашу думку, методологічною основою створення та просування освітніх і науково-освітніх соціальних мереж варто розглядати ідеологію управління знаннями в інформаційному суспільстві.

Засобом управління знаннями ми розглядаємо *корпоративний портал*. Портал (portal) – це інтегрований комплекс (інтернет-сервер) програмного забезпечення для реалізації концепції «усе в одному місці через єдиний інтерфейс користувача» (Константинов, 2015), який забезпечує:

- єдину точку доступу користувачів через інтернет до всіх або обраних ресурсів, послуг та додатків порталу, що надається, можливо, на основі персоналізації або аутентифікації;

- об'єднання інформаційних ресурсів та послуг;

- доставку важливої для даної аудиторії інформації;

- спільну роботу та колективні послуги.

У соціальних мережах розрізняють такі типи порталів (Мальшева, 2013: 790):

1. Горизонтальні портали (horizontal portal), або мегапортали адресують свої послуги всьому співтовариству користувачів інтернету.

2. Вертикальні портали (vertical portal), їх ще називають «Ворталь» (Vortal), обслуговують вузькоспеціалізовані співтовариства, ринки, специфічні групи, які об'єднані певними інтересами.

3. Голосовий портал (voice portal) – доступ до порталу здійснюється за допомогою телефонного (голосового) зв'язку; клієнт набирає номер свого голосового порталу та за допомогою голосових команд або клавіатури телефону отримує інформацію або виконує операції (банківські, купівля, продаж тощо).

4. Персональні портали (personal portal) надають індивідуальні ресурси та послуги окремим споживачам; зазвичай такі портали забезпечують користувачам електронну пошту, ведення календаря, персональний інформаційний менеджер та інші послуги; персональні портали можуть бути компонентами мегапорталу (наприклад, MyYahoo!), але можуть бути й абсолютно незалежними від мегапорталу.

5. Корпоративний портал (corporate portal) забезпечує доступ до корпоративної інформації, можливо, товарів та послуг; з погляду співробітників корпорації та споживачів – це єдина точка входу персоналу корпорації та, можливо, клієнтів через інтернет до всіх або обраних ресурсів, товарів та послуг корпорації.

Горизонтальні корпоративні портали навчальних закладів варто визначати як моделі освітніх соціальних мереж, оскільки головною метою функціонування освітніх порталів є забезпечення взаємодії освітніх інтернет-ресурсів усіх рівнів та формування єдиної інтерактивної навчальної, навчально-методичної баз даних установ освіти та науки; створення системи безперервного дис-

танційного навчання й організація дистанційного моніторингу діяльності освітніх установ; підтримка системи підвищення кваліфікації та професійної перепідготовки педагогічних, адміністративних та інженерно-технічних кадрів.

Оскільки портали зазвичай обслуговують різні групи користувачів, то необхідно забезпечити два рівні доступу до інформації: відкритий та закритий. Через відкриту область порталу всі групи користувачів отримують доступ до бази даних із рубрикаторами та класифікаторами інформаційних ресурсів інтернету; до навчальних курсів, зокрема й системи тестування; до тематичних форумів.

Через закриту область порталу відкривається доступ до бази даних із рубрикаторами та класифікаторами інтернет-ресурсів; до відеоконференцій, зокрема й тих, які організуються на порталі; до засобів створення й управління базою знань із проблем педагогіки й освіти; до засобів підготовки навчальних курсів, тестових завдань, програм навчання, управління процесом навчання, аналізу його результатів; до засобів управління доступом до баз даних ресурсів інтернету, відеоконференцій тощо (Константинов, 2015: 120).

Отже, освітній портал як освітня соціальна мережа надає викладачам можливість отримувати та створювати інформаційні ресурси, обмінюватися досвідом. Викладачі-предметники можуть об'єднуватися у віртуальні методичні спільноти.

Портал як інформаційно-освітній ресурс та модель освітньої соціальної мережі повинен реалізовувати такі принципи (Мархель, 2015):

- принцип актуальності (відповідність кращому досвіду застосування нових інформаційних технологій в освіті та науці, накопиченому в регіонах України та за кордоном);

- відкритості (сумісність з усіма сучасними стандартами, підтримка інтернет-технологій, а також можливість нарощування функціональності завдяки взаємодії із програмним забезпеченням незалежних постачальників, а в разі необхідності – із власними розробками користувачів);

- інтегрованості (система повинна інтегрувати в єдиному розподіленому інформаційному середовищі завдання інформаційного забезпечення освіти);

- масштабованості (забезпечення працездатності системи в межах зростання обсягу оброблюваної інформації та кількості користувачів, які працюють водночас);

- адаптованості (можливість налаштування на потреби конкретного навчального закладу);

- розширюваності (можливість нарощування функціональних можливостей системи в рамках

прийнятої спочатку концепції розвитку й технологічної бази).

Зважаючи на вищезазначені положення, доцільно визначити соціальні мережі як одну з нетрадиційних освітніх технологій, для якої характерні: активна позиція та високий ступінь самостійності здобувачів, постійний внутрішній зворотний зв'язок (самоконтроль та самокорекція), діалогічність, проблемність. Вони вибирають та розвивають багато рис ефективного традиційного навчання. Тому такі технології, як соціальні мережі, можна називати сучасними.

Висновки. Виходячи із проведеного теоретичного аналізу, можна зробити висновок, що викла-

дачі та здобувачі ВНЗ користуються соціальними мережами для особистих потреб. Багато викладачів уже використовують різні соціальні мережі як один із засобів навчання. А у зв'язку із глобальною інтернетизацією суспільства кількість використовуваних інформаційних технологій буде тільки збільшуватися, тому соціальні мережі в майбутньому можуть стати повноцінною формою дистанційного навчання.

Варто зазначити, що технологія використання соціальних мереж у навчальному процесі буде полягати в алгоритмі інтеграції соціальних мереж у навчальний процес шляхом створення спільноти в соцмережі, наповнення інформаційної бази спільноти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арестова О., Бабанин Л., Войскунский А. Мотивация пользователей Интернет. *Гуманитарные исследования в Интернете* / под ред. А. Войскунского. Москва : Можайск-Терра, 2010. 146 с.
2. Гаркуша І. Психологічні аспекти та основні мотиви використання соціальних мереж. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія. Педагогічні науки»*. Дніпро : ТОВ «Роял Принт», 2019. Вип. 2 (18). 316 с. С. 40–50. URL: <http://pedpsy.duan.edu.ua/images/PDF/2019/2/6.pdf>.
3. Константинов Г., Филонович С. Университеты, общество знания и парадоксы образования. *Вопросы образования*. 2015. № 4. С.106–126.
4. Лаврентьева Н. Педагогические основы разработки та впровадження модульної технології навчання у вищій школі. Київ, 2014. 393 с.
5. Малышева Н. Роль социальных сетей в модели дистанционного обучения студентов художественных специальностей. *Научный журнал Кубанского государственного аграрного университета*. 2013. № 86 (02). С. 789–798.
6. Мархель И., Овакимян Ю. Комплексный подход к использованию технических средств обучения. Москва : Высшая школа, 2015. 175 с.
7. Модульно-рейтинговая система в профильном обучении : методические рекомендации / под ред. М. Рыжакова. Москва : СпортАкадемПресс, 2015. 362 с.
8. Олифер В., Олифер Н. Компьютерные сети. Принципы, технологии, протоколы : учебник для вузов. 4-е изд. Санкт-Петербург : Питер, 2010. 944 с.
9. Список українських соціальних мереж : вебсайт. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/> (дата звернення: 03.07.2020)
10. Educational digital games: models and implementation / A. Tokarieva et al. *Cloud Technologies in Education : Proceedings of the 6th Workshop on Cloud Technologies in Education (CTE 2018)*. Kryvyi Rih, 2018. P. 74–89. URL: <http://ceur-ws.org/Vol-2433/paper04.pdf>.

REFERENCES

1. Arestova, O. N., Babanin, L. N. & Voiskunskii, A. E. (2010). *Motivaciia polzovatelei Internet* [Internet user motivation]. *Gumanitarnye issledovaniia v Internetе* [Humanitarian research on the Internet]. Moskva : Mozhaiksk-Terra Publ, 146 p. (In Russian).
2. Harkusha, I. V. (2019). *Psykholohichni aspekty ta osnovni motyvy vykorystannia sotsialnykh merezh* [Psychological aspects and main motives for using social networks]. *Visnyk Universytetu imeni Alfreda Nobelia. Pedahohika i psykholohiia. Pedahohichni nauky* [Bulletin of Alfred Nobel University. Pedagogy and psychology. Pedagogical sciences]. Dnipro, issue 2 (18), pp. 40–50. (In Ukrainian).
3. Konstantinov, G. K. & Filinovich, S. R. (2015). *Universitety, obshchestvo znaniia I paradoksy obrazovaniia* [Universities, the knowledge society and the paradoxes of education]. *Voprosy obrazovaniia* [Education issues], № 4, pp. 106–126. (In Russian).
4. Lavrentev, N. B. (2014). *Pedahohichni osnovy rozrobky ta vprovadzhennia tekhnolohii navchannia u vyshchii shkoli* [Pedagogical bases of development and introduction of modular technology of training in higher school]. Kyiv, 393 p. (In Ukrainian).
5. Malysheva, N. A. (2013). *Rol socialnykh setei v modeli distantsionnogo obucheniiia studentov hudozhestvennykh spetsialnostei* [The role of social networks in the distance learning model of art students]. *Nauchnyi zhurnal KubSAU*, № 86 (02), pp. 789–798. (In Russian).
6. Marhel, I. I. & Avakimian, Yu. O. (2015). *Kompleksnyi podhod k ispolzovaniiu tehnikeskikh sredstv obucheniiia* [An integrated approach to the use of technical training tools]. Moskva, Vysshiaia shkola Publ., 175 p. (In Russian).
7. In M. V. Ryzhakov (Ed.). *Modulno-reitynhova sistema v profilnom obuchenii: metodicheskie rekomendatsii* [Modular rating system in profile training: guidelines]. Moskva, SportAkademPress Publ., 362 p. (In Russian).
8. Olfier, V. H. & Olfier, N. A. (2010). *Kompiuternye seti. Principy, tekhnolohii, protocol* [Computer networks. Principles, technologies, protocols]. Sankt-Peterburg, Piter Publ., 944 p. (In Russian).
9. *Spysook ukrainskykh sotsialnykh merezh* [List of Ukrainian social networks]. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/> (Accessed 03 July 2020). (In Ukrainian).
10. Tokarieva, A. V., Volkova, N. P., Harkusha, I. V. & Soloviev, V. N. (2018). Educational digital games: models and implementation. *Cloud Technologies in Education: Proceedings of the 6th Workshop on Cloud Technologies in Education (CTE 2018)*, Kryvyi Rih, pp. 74–89. URL: <http://ceur-ws.org/Vol-2433/paper04.pdf>.